

JAN KOPAL

Poziomy czytania i kompetencja czytelnicza

Czytanie jawi się w teorii komunikacji literackiej jako sposób odbioru informacji z tekstu słownego. Tekstu tak rzeczowego, jak też artystycznego. Ta podstawowa czynność kulturowa, która człowiekowi umożliwia indywidualny i trwały odbiór informacji, nie traci swego znaczenia także w sytuacji współczesnego rozwoju naukowo-technicznego, gdy doszły do głosu dalsze typy systemów komunikacyjno informacyjnych, zwłaszcza technika audio-wizualna. W związku z tymi nowymi możliwościami komunikacyjnymi uwaga badaczy jest bardziej uczulona na czytanie, a głównie na objaśnianie procesów, które przebiegają w akcie komunikacyjnym między tekstem i odbiorcą, tzn. w recepcyjnej fazie komunikacji literackiej.

Nasze uwagi nie będą dotyczyły objaśnienia pojęcia czytania ani analizy procesu czytania. Wyjdziemy od komunikacyjnej teorii czytania. Głównym zamierzeniem naszej pracy będzie: 1) wyróżnić i sklasyfikować w procesie czytania główne jego poziomy oraz 2) wskazać w systemie owych poziomów miejsce pojęć kompetencji czytelniczej, dyspozycji czytelniczych i czytelniczej aktualizacji. Wyliczenie cząstkowe problematyki analizy procesu czytania nie oznacza rezygnacji z jego poznawania jako całości. Należy też dodać, że problematyka poziomów czytania i kompetencji czytelniczej będzie się odnosić do tekstów literackich.

Dzieło literackie jako produkt artystyczny ma charakter fenomenu wieloznacznego. W komunikacyjnym akcie recepcji, tj. w akcie przyswajania treści i ujmowania sensu dzieła, chodzi o proces dekodowania jego znaczeniowej wielowarstwowości i wielowymiarowości. Głównym pierwiastkiem działającym w percepcyjnej i recepcyjnej fazie komunikacji literackiej - a gdy idzie o dzieło artystyczne, można powiedzieć i estetycznej - jest odbiorca, czytelnik. Miara jego aktywności w procesie przyswajania sobie dzieła w czytaniu jest zależna od dyspozycji czytelniczych. Ze spół tych dyspozycji oznaczamy pojęciem czytelniczej kompetencji. Podczas odbioru dzieła, jak też i w czasowym dystansie od momentu jego powstania włącza się do aktu przyswajania treści i sensu dzieła również aktualizacja, tj. dostosowana do czasu adaptacja pewnych treści dzieła w podmiotowym odczuciu kompetencji czytelniczej odbiorcy.

Proces przyswajania sobie świata dzieła artystycznego prowadzi przez rozumienie do pojmowania. Na poziomie rozumienia przebiega czynność znaczeniowego dekodowania pierwiastków struktury tekstu artystycznego. Poziom pojmowania i zrozumienia zawiera w sobie nie tylko dekodowanie znaczeń różnych elementów, ale - i to głównie - wnikiwanie globalne we wzajemne ich związki i stosunki, a tym samym zrozumienie ich kompleksowego funkcjonowania, wychodzące z wyrażenia sensu wypowiedzi artystycznej. Na płaszczyźnie pojmowania i zrozumienia odbiorca, czytelnik przyswaja sobie więc podmiotowo w interakcji z tekstem pełny sens czytanego dzieła. Ta właśnie płaszczyzna - poziom czytania z ogólnym rozumieniem, pojmowaniem i uchwyceniem sensu dzieła - stoi najwyżej w hierarchii czytania jako formy poznawania świata przez rzeczywistość artystyczną. Naturalnie, każdy z tych poziomów - tak poziom czytania z uchwyceniem znaczeń, jak też poziom pojmowania i zrozumienia

sensu dzieła - ma swoje stopnie. Ruch dokonuje się w granicach rozumienia i pojmowania znaczeń i sensu całości oraz pełni sensu. Stopnie są zasadniczo uzależnione od jakościowego poziomu systemu kompetencji czytelniczej, a w niej od identyfikacyjnych i aktualizacyjnych dyspozycji jako podstaw poziomu czytania twórczego. (Pojęcie czytania twórczego jest ekwiwalentne wobec pojęcia poziomu czytania z pojmowaniem i zrozumieniem sensu dzieła. Ponadto jednak nazwa ta wyraża twórczą aktywność podmiotu czytelniczego w identyfikowaniu i aktualizowaniu znaczeń i pełni ich sensów w całości dzieła).

Dla procesu czytania, przyswajania świata dzieła artystycznego, dla jego rozumienia i pojęcia jest czymś znamienym - odwrotnie niż w dziełach naukowych - symbioza czynności rozumowych i uczuciowych. Udział uczuciowego składnika podmiotu czytelniczego w recepcji jest dominujący. Dzięki przeżyciu pogłębia się rozumienie, poznanie i ujęcie sensu dzieła literackiego. Gdybyśmy obserwowali w porządku czasowym udział rozumowego i uczuciowego komponentu w procesie czytania, to dostrzeglibyśmy wprawdzie u początku racjonalny komponent (chodzi tu np. o potrzebę identyfikowania pierwotnych znaczeń słów czy rzeczy), ale ten stopniowo przyobleka się w sferę przeżyć, w której zbiór pierwiastków znaczeniowych funkcjonalnie oddziaływa na uczuciowe zaangażowanie odbiorcy.

Przeżywanie świata rzeczywistości artystycznej (artystycznego obrazu) realizuje się więc w procesie czytania w symbiozie czynności rozumowych i uczuciowych. Uczuciowa, przeżyciowa przestrzeń staje się - mówiąc obrazowo - sceneryjnym horyzontem czytania tekstu artystycznego. W perspektywie otwartej na ów horyzont rozwija się stopniowo rozumienie znaczeń, ujmowanie części składowych, pierwiastków struktury tekstu; w finalnym stadium pojmowanie systemu i sensu dzieła artystycznego.

Naturalnie, w symbiozie obu komponentów - uczuciowego czy też przeżyciowego oraz rozumowego - wiele waży dialektyka wzajemnego ich przenikania się. Zmienność ich udziału w procesie rozumienia i pojmowania tekstu artystycznego decyduje o wariabilności płaszczyzn procesu czytania. Ruch ten ma wymiary ograniczone sferą przeżycia z maksymalnym lub minimalnym udziałem uczuciowości, co zależy od stopnia nasilenia czynności intelektualnych i innych czynników.

Poziomowi maksymalnie (resp. "czysto") uczuciowego uczestnictwa w procesie czytania odpowiada z zasady czytanie sentymentalne, a jemu sentymentalne lektury. Ten sposób czytania nie wyłącza się u sentymentalnego czytelnika nawet przy czytaniu dzieł o wyższym poziomie wartości. Toteż u tej kategorii czytelników nieobecne są dyspozycje kompetencyjne z dziedziny kształcenia literackiego. Biegunem przeciwnym wobec poziomu czytania sentymentalnego jest czytanie z minimalnym udziałem uczuciowości w procesie dochodzenia do znaczeń, pojmowania i rozumienia czytanego tekstu. Chodzi tu o przypadek czytelników, u których brak dyspozycji kompetencyjnych bierze się z nadmiernej przewagi momentów literackiego wykształcenia albo z mniej rozwiniętej uczuciowości. (Również wśród czytelników profesjonalnych ów poziom czytania może - choć nie musi - występować. Mówi się o nich - umie analizować, ale nie czuje czytanego tekstu; albo - jest wybornym teoretykiem, historykiem, lecz nie potrafi interpretować tekstu itp.). Między biegunami tych poziomów czytania najczęściej ujawnia się możliwość wyważonego udziału pierwiastka uczuciowego i rozumowego w procesie dochodzenia do znaczeń i rozumienia dzieła. W klasyfikacji poziomów czytania ze względu na symbiozę uczuciowości i racjonalności chodzi o optimum czytania standaryzowanego. Ogólnie rzecz ujmując, w klasyfikacji poziomów czytania z tego punktu widzenia przeważają trzy

typy: 1) poziom czytania sentymentalnego, 2) poziom czytania racjonalnego, 3) poziom sentymentalno-racjonalnego czytania.

Z symbiozy uczuciowych i rozumowych czynności w recepcji wychodzi również dalsza klasyfikacja poziomów czytania: 1) czytanie nastawione na przeżycie, 2) czytanie analityczne, 3) czytanie interpretacyjne. Te poziomy zakładają kompetencję czytelniczą opartą na zaszczeplonych dyspozycjach odbioru tekstu.

Na płaszczyźnie czytania dla przeżycia chodzi o proces przyswajania - dochodzenia do znaczeń i rozumienia - tekstu w odpowiednio pielęgnowanej symbiozie czynności uczuciowych i rozumowych, przy czym obydwa komponenty są w pozycji wzajemnej korekcji. Płaszczyzna analitycznego i interpretacyjnego czytania jest wyznaczana zamiarem, to znaczy nacelowaniem na przeżyciowo-zracjonalizowane dochodzenie do znaczeń i ujęcie sensu dzieła. Ten poziom wspiera się na kompetencji czytelniczej wyrosłej z kultywowanej umiejętności przeżywania i z fachowego kształcenia literackiego.

Na poziomie czytania analitycznego aktywizują się na tle przeżyć czynności racjonalne, mające na celu odsłonięcie i sformalizowanie (skonkretyzowanie w analitycznym kształcie, zmaturalizowanie w wypowiedzi pisemnej) procesu dochodzenia do znaczeń i ujmowania artystycznej struktury dzieła w systemie komunikacji literackiej (na osi produkcji i recepcji bądź w kontekście literackim i społecznym, bądź na płaszczyźnie synchronii i diachronii itp.). Analityczne, a w końcowej fazie analityczno-syntetyczne czytanie przygotowuje przez całościowe poznanie i rozumienie dzieła potrzebne punkty wyjścia i fundament dla jego wyjaśnienia, dla interpretacji. Jest źródłem informacji dla poziomu czytania interpretacyjnego. Ow poziom zakłada

kompetencje czytelniczą, opartą na analityczno-syntetycznych informacjach o dziele. (Zawierają je z reguły analityczno-syntetyczne wytwory, monografie i studia o dziele).

Racjonalne działania w procesie czytania interpretacyjnego są ukierunkowane na wybrane swoiste właściwości tekstu artystycznego w celu przygotowania pewnych instrukcji jego recepcji. Gdy analityczno-syntetyczny komunikat, stanowiący też produkt racjonalnego czytania, jest punktem wyjścia do czytania interpretacyjnego, to produkt czytania interpretacyjnego stanowi instrukcję dla lektury i wyjaśnienia dzieła w społeczno-literackiej, a razem z nią i w dydaktyczno-literackiej komunikacji. (Jak widać, po dłuższym okresie badania tekstu ukazuje się potrzeba sprawdzenia stosunku pojęć analizy i interpretacji tekstu oraz konwencji używania pojęcia interpretacji często w sensie analizy, a także przeniesienia ich w słowniku pojęć na właściwe miejsce).

Objasniając współdziałanie uczuciowego i racjonalnego pierwiastka podmiotu odbiorcy w procesie czytania, powiedzieliśmy, że w czasowym następstwie elementarne czynności racjonalne w dochodzeniu do znaczeń tekstu poprzedzają uczuciowe i przeżyciowe składniki procesu, a później element przeżycia staje się nośnym komponentem w poznawaniu, rozumieniu i pełnym ogarnięciu tekstu.

Ta specyfika czytania w komunikacji literackiej niekoniecznie zachowuje ważność w procesie percepcyjnym innych rodzajów sztuki. Te są raczej oparte na materialnym kształcie systemów znakowych, a w komunikacji z odbiorcą oddziałują bezpośrednio przez system receptorów sensoryczno-wizualnych czy akustycznych. Tak na przykład dzieło plastyczne aktywizuje najpierw w odbiorze uczuciową sferę odbiorcy, na skutek wizualnego przyjęcia barwy, kształtu itp. Podobnie możemy mówić w percepcji dzieła muzycznego

o oddziaływaniu akustycznego, audytywnego odbioru. Pewne modyfikacje można też odnieść do syntetycznych rodzajów sztuki, jakimi są np. film, teatr itp. W związku z dziełem literackim można wszelako również i przy tych rodzajach sztuki mówić o wykorzystywaniu wspomnianych poziomów czytania i rozumienia dzieła.

Wspomnieliśmy niewątpliwą swoistość czytania dzieła literackiego odwrotnego niż czynności recepcyjne ("czytanie") w komunikacji plastycznej czy muzycznej. Owa swoistość bierze się stąd, że literatura jest oparta na systemie znaków językowych, i to w dwu kształtach: oralnym (dźwiękowym) i graficznym (pisemnym).

W czytaniu chodzi o odbiór informacji zakodowanych w tekście, który swój kształt materialny zawdzięcza pisemnej konwencji. Przyswojenie tej konwencji przez czytelnika staje się przesłanką dochodzenia do znaczeń i pojmowania sensu tekstu i dzieła. Dlatego rzeczą, której w czytaniu nie można zaniedbać, jest opanowanie owej konwencji, oznaczane pojęciem techniki czytania.

Technika czytania przedstawia jeden z poziomów czytania. Odpowiada jej kompetencja czytelnicza zawierająca dyspozycje opanowania algorytmu i metody czytania (poznanie głosek-liter, analiza i synteza sylab i wyrazów aż do poziomu automatyzacji; płynność i szybkość czytania itp.). Naturalnie, ten poziom czytania jest tylko środkiem i przesłanką dla poziomu czytania ze zrozumieniem, podobnie jak ta z kolei jest przesłanką dla poziomu ujmowania i zrozumienia sensu czytanego tekstu. W procesie czytania opanowanie jego techniki można ująć jako płaszczyznę horyzontalną, gdy tymczasem pozostałe czynności nacelowane na dotarcie do znaczeń i zrozumienie sensu czytanego tekstu oznaczają ruch na osi wertykalnej do poziomu powierzchniowego aż do poziomu głębokiego czytania, czyli

od rozumienia i uchwycenia podstawowej treści aż do wnikania w różnicowania znaczeniowe semiotycznej natury, a stąd do identyfikowania pełni sensów czytanego dzieła.

Charakteryzując poziomy czytania, wyszliśmy z założeń podmiotu czytelniczego zmierzającego do opanowania procesu czytania, którego celem jest zrozumieć informacyjne treści złożonej struktury artystycznej tekstu, odsłonić jej podstawowe właściwości lub prawa i zrozumieć sens zawarty w artystycznym systemie dzieła. W najogólniejszej postaci, wychodzącej z rozumienia i ujmowania dzieła literackiego jako wieloznacznego fenomenu, można mówić o poziomach: 1) czytania ukierunkowanego na estetyczną wypowiedź o świecie; 2) czytania zorientowanego na rozumienie i ujęcie rodzajowego, gatunkowego, stylistycznego zorganizowania tekstu, resp. dzieła; 3) czytania ze zrozumieniem i ogarnięciem semantycznej skojarzeniowości dzieła; 4) czytania z całościowym ogarnięciem sensu dzieła w pojęciu ideowej zawartości czytanego tekstu.

W toku klasyfikacji poziomów czytania wskazywaliśmy na przesłanki ich wartościowania z punktu widzenia jakości czytelniczej kompetencji odbiorczego podmiotu. Czytelnicza kompetencja konstryuuje się z pierwiastków określonych uzdolnień podmiotu czytelniczego do czytania, do procesu przyswajania tekstu, do odbioru dzieła. Są to dyspozycje natury psychicznej, ontologicznej (gnozeologicznej), społecznej, socjokulturalnej i komunikacyjno-literackiej. Należą tu na przykład cała dziedzina intelektualnego, uczuciowego i osobowościowego rozwoju, obszar zręczności i zdolności rozpoznawania i poznawania, poglądów, wiedzy życiowej i doświadczeń, poziom rozwoju norm estetycznych i smaku, zdeterminowany literackimi i innymi artystycznymi zainteresowaniami, tradycją, psychosocjalnym i kulturalnym środowiskiem, wykształceniem literackim i estetycznym,

przekonaniami światopoglądowymi itp. Ogólnie mówiąc, kompetencja czytelnicza stanowi dynamiczny system wiadomości, nawyków, doświadczeń, zręczności i wartości, którymi podmiot odbiorczy dysponuje na płaszczyźnie recepcji, czytania, przyswajania, rozumienia i ogarniania znaczeń, treści i sensu czytanego tekstu artystycznego. Ważny jest przy tym stosunek równania między wartością zespołu pierwiastków kompetencji czytelniczej oraz płaszczyzną czytania. Chodzi o stosunek, którego wartość z obu stron równania koryguje współczynnik adekwatności. Najdobitniej ów współczynnik adekwatności, ale także uwarunkowania poziomu czytania jakością czytelniczej kompetencji, przejawia się u czytelników dziecięcych w poszczególnych fazach ich rozwoju. Z tego chyba także powodzi poziomy czytania i proces czytelniczy w tym właśnie rozwojowym okresie czytelnika są dotychczas najlepiej zbadane, choć i tu brakuje teoretycznego usystematyzowania i wyznaczenia celów poznania problematyki.

Zamiast uogólnienia chcemy wypowiedzieć jeszcze kilka myśli na rozważany temat. W uwagach o typologii czytania i kompetencji czytelniczej zaznaczał się wyraźnie - na wyższym poziomie czytania obejmującym docieranie do znaczeń, rozumienie i ogarnianie tekstu - sens tej czynności. Także i tu trzeba przypomnieć sens badania poziomów czytania i kompetencji czytelniczej. Czytanie jako akt recepcji pozostawało w ubiegłych latach poza obszarem badawczej uwagi. Dopiero w teorii komunikacji literackiej przy kompleksowej obserwacji procesu komunikacyjnego na płaszczyźnie twórczości i recepcji, i to zarówno w kontekście literackim jak i społecznym, ujawniła się nierozdzielność recepcji dzieła artystycznego od teoretycznego objaśniania twórczości literackiej. Zgłębianie aspektu komunikacyjnego wymagało osobno zbadania recepcji, a więc także czytania

i czytelnika w systemie teorii literatury. Na gruncie teoretycznego objaśniania pewnych zjawisk recepcyjnych odsłania się właśnie proces ideowo-estetycznego oddziaływania dzieła artystycznego na świadomość odbiorcy, a w ostatecznej fazie na świadomość społeczną. Teoria ma tu w rezultacie aktualne znaczenie i sens: interweniuje w przestrzeń społeczno-kulturalnej i dydaktycznej praktyki.

Klasyfikacja poziomów czytania

ze względu na symbiozę czynności uczuciowych i rozumowych

Podstawa podziału	Poziomowy typ czytania	Kwalifikatory kompetencji czytelniczej
1	2	3
I. Dominujący pierwiastek psychiczny	1. Czytanie sentymentalne	Absencja standardu dyspozycji kompetencyjnych z obszaru kształcenia literackiego
	2. Czytanie racjonalne	Absencja standardów dyspozycji kompetencyjnych z obszaru kultywowanej uczuciowości, przewaga dyspozycji opartych na wykształceniu (profesjonalnych)
	3. Czytanie sentymentalno-racjonalne	Standaryzacja zrównoważona optymalnych dyspozycji kompetencyjnych z obszaru kształcenia literackiego i wychowania emocjonalnego
II. Cel czytania	1. Czytanie doznaniowe (nastawione na przeżycie estetyczne)	Kultywowane dyspozycje kompetencyjne w symbiozie czynności rozumowych i uczuciowych

1

2

3

2. Czytanie analityczne (intencja kompleksowej analizy w relacjach literacko-komunikacyjnych i kontekstowych) Kultywowana kompetencja na fachowym poziomie kształcenia literackiego
3. Czytanie interpretacyjne (od analitycznego poznania intencji do instrukcji wyjaśniania specyficznych cech dzieła) Kultywowana kompetencja na fachowym poziomie kształcenia literackiego
-

Bibliografia

- BRUDNYJ A.A.: Ponimanie kak filosoficko-psichologičeska-ja problema. Voprosy filosofii, 1975, č. 10.
- CHALOUPKA O.: Rozvoj dětského čtenářství. Praha, Albatros 1982.
- JIRÁNEK, a kol.: Psychologické otázky počátečního čtení a psaní. Praha, SPN 1955.
- JURČO J. - OBERT V.: Didaktika literatury. Bratislava, SPN 1984.
- KOPÁL J.: Vekovost v procese literárnej tvorby pre deti a mládež. Zlatý máj, 27, 1983, č. 2, s. 74-78, dokonč. s. 98.
- KOPÁL J.: Literárne vzdelanie a literatúra pre mládež. Zlatý máj, 28, 1984, č. 3, s. 131-136.
- KOPÁL J. a kol.: Kapitoly o literatúre pre mládež a didaktike čítania. Nitra, Pedagogická fakulta 1982.
- KULKA J. - VAŠINA L.: Estetické emoce. Československá psychologie, 24, 1980, s. 356-367.
- LÁLA J. - POKORNÝ L.: Dítě a text. Praha, Ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků 1979.
- LIBA P.: Ideální čtenatel - spolutvorca diela. Romboid, 19, 1984, č. 5, s. 33-41.
- LIBA P.: Čtenatel' a interpretácia umeleckého diela. In: O interpretácii umeleckého textu 7. Nitra, Pedagogická fakulta 1982, s. 87-104.
- LINHART J.: Činnost a poznávání. Praha, Academia 1984.
- LINHART J.: Prigoginova a Piagetova teorie dynamické rovnováhy a dialektickomaterialistická koncepcie vývoje člověka. Filozofický časopis, 32, 1984, č. 6, s. 845-855.
- LESŇÁK R.: K analýze literárneho diela z aspektu recepcie. Slovenská literatúra, 21, 1974, s. 287-399.

- MATHAUSER Z.: K intersemiotické problematice uměleckých druhu. In: Uměnovědné studie V. Praha, Ústav teorie a dějin umění ČSAV 1984, s. 67-83.
- MIKO F.: Text a štýl. Bratislava, Smena 1970.
- MIKO F. - POPOVIČ A.: Tvorba a recepcia. Estetická komunikácia a metakomunikácia. Bratislava, Tatran 1978.
- MIKO F.: Audiovizuálna kultúra, kognitívnosť a literatúra pre mládež. Zlatý máj, 25, 1981, č. 2, s. 67-72.
- MIKO F.: Literárna komunikácia a interpretácia umeleckých diel. In: Študijné texty zo slovenského jazyka a literatúry pre učiteľov stredných škôl. Bratislava. Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1982, s. 311-341.
- MIKO F.: Výrazové modelovanie textu. Systém výrazových kategórií. In: Originál - preklad. Interpretáčnã terminológia. Bratislava, Tatran 1983, s. 92-121.
- MISTRÍK J.: Rýchle čítanie. Bratislava, SPN 1980.
- MOJŽIŠEK L.: Vyučovací metódy. Praha, SPN 1975.
- NIKIFOROVA O.I.: Psychológia vosprijatia chudožestvennojj literatúry. Moskva, Kniga 1972.
- O interpretácii umeleckého textu 7. Nitra, Pedagogická fakulta 1982.
- O interpretácii umeleckého textu 8. Nitra, Pedagogická fakulta 1986. 310 s.
- Originál/preklad. Interpretáčnã terminológia. Konceptcia a redakcia A. Popovič. Bratislava, Tatran 1983.
- FLCH J.: Rozvoj osobnosti a slovesné umění v procese výchovy. Praha, SPN 1974.
- POPOVIČ A. - LIBA P. - ZAJAC P. - ZSILKA T.: Interpretácia umeleckého textu. Bratislava, SPN 1981. 166 s.
- POPOVIČ A.: Komunikačné projekty literárnej vedy. Štúdie. Nitra, Pedagogická fakulta 1983.
- Práce s textom v konkrétnich podmínkach na základní škole. České budějovice, Pedagogická fakulta 1970.

RAPPOPORT S.Ch.: Umenie a emócie. Bratislava, Pravda
1979.

SMETÁČEK Š.: Čtivost textu pro děti. Praha, SPN 1973.

SPIRO, Rand J. - BRUCE, Bertran C. - BREWER, Wiliam F.
(red.): Theoretical Issues in Reading Comprehension.
Perspectives from Cognitive Psychology. Linguistics,
Artificial Intelligence, and Education. Lawrence
Erlabaum Associates, Publishers. Hillsdale, New Jersey
1980.

ŠAPIRO E.L.: Psichologičeskije problemy ponimania teksta.
In: Sociologija i psichologija čtenija. Moskva, Kniga
1979, s. 186-193.

VASILJEV S.: Úrovne porozumění textu. Společenské vědy
v SSR, 12, č. 5, s. 470-480.

ZAJAC P.: Žáner a interpretácia umeleckého textu. In:
O interpretácii umeleckého textu 7. Nitra, Pedagogická
fakulta 1982, s. 361-377.

ŽILKA T.: Poetický slovník. Bratislava, Tatran 1984.
375 s.

Jan Kopal

LEVELS OF READING AND COMPETENCE OF READER

S u m m a r y

The author analyzes reading as an elementary cultural activity which makes possible an individual and permanent reception of information from a verbal text. In the process of the reading of a literary work he indicates two principal levels: the reading aiming at the decoding of the structure of a text and understanding its meanings and that connected with the subjective understanding and assimilating - in the interaction with a text - of the complete meaning of a work in question. He underlines the importance of rational and emotional activities in the process of reading and from this point of view discusses the differences between: a) reading aiming at emotional experience (sentimental one), b) analytic reading (rational one), and c) interpretative reading which combines both above-mentioned aspects.

In the process of reading the horizontal plane which is designed by the question of the technique of reading, important at school, may be indicated. Remaining activities, directed at the getting at the meanings and understanding the essence of the text in question, denote the movement on a vertical axis from the superficial level to that of profound reading, of the penetration into significative differentiation of a semiotic nature and all the plentitude of meanings. On this plane we may speak about the levels of reading aiming at: a) an aesthetic utterance about the world, b) the comprehensive of the genre and style of an organized text, c) the comprehension of semantic associations, d) the comprehensive grasp of the idea of a text. During the process of this classification the role of the reading competence of a recipient subject is being exposed. The investigation of the relations between the quality of this competence and the planes of reading is, according to the author, especially important in didactic practice.

Ян Копаль

УРОВНИ ЧТЕНИЯ И ЧИТАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ

Автор подвергает анализу чтение как основное культурное действие, дающее человеку возможность индивидуального и прочного восприятия информации, заключенных в тексте. В процессе чтения литературного произведения автор выделяет два главных уровня: чтение, направленное на декодирование структуры текста и понимание его значения, а также чтение, связанное с субъективным пониманием и уваживанием, во взаимодействии с текстом, полного смысла читаемого произведения; обращает внимание на значение в процессе чтения разумных и чувствительных действий и с той точки зрения рассматривает различия между: а/ чтением, ориентированным на переживание /сентиментальное/; б/ аналитическим чтением /рациональным/, в/ интерпретационным чтением, объединяющим оба предыдущих аспекта.

В процессе чтения можно выделить горизонтальный план, определяемый важной в школе проблемой овладения техникой чтения. Остальные действия, направленные на проникновение в смысл, а также на понимание читаемого текста, обозначают движение по вертикали от поверхностного уровня до уровня глубокого чтения, проникновения в дифференциацию значения семиотического характера и полноту смысла. В случае этого плана можно говорить об уровнях чтения, ориентированного на а/ эстетическое высказывание о мире, б/ трактовку жанровой и стилистической организации текста, в/ постижение семантических ассоциаций, г/ целостный подход к идейной сфере текста. В процессе такой классификации выявляется роль читательской компетенции приемщик. Изучение отношений между качеством этой компетенции и уровнями чтения, по мнению автора, особенно важно для дидактической практики.